

**VZTAH TEORIE, PRAXE A VZDĚLÁVÁNÍ V OBLASTI KONSTITUOVÁNÍ
BEZPEČNOSTNÍCH VĚD**

VIKTOR PORADA

Paneurópska vysoká škola v Bratislave, (Slovakia)

KATARÍNA GREŇOVÁ

Klinika DTaRCH JLF UK a ŠÚDTaRCH, n.o., Dolný Smokovec, (Slovakia)

KVĚTOŇ HOLCR

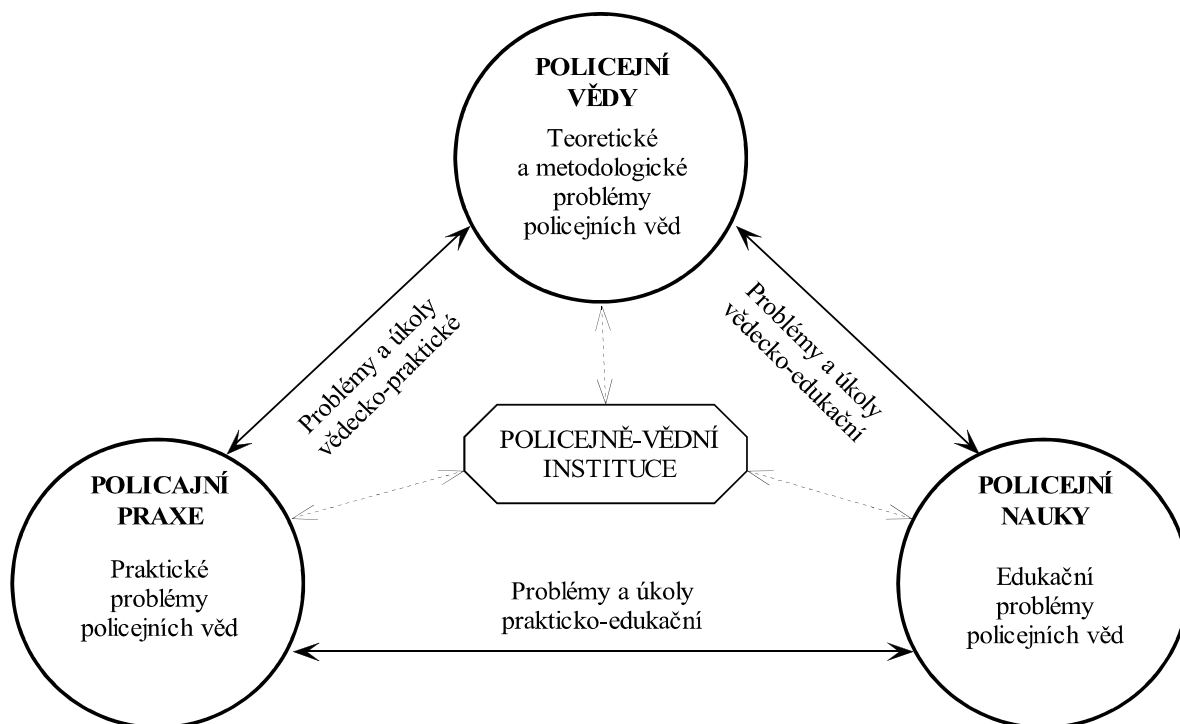
Paneurópska vysoká škola v Bratislave, (Slovakia)

ABSTRACT: *The need for scientific understanding of safety practices based on the actual understanding of the relationship between theory and practice. Its definition is dependent not only on the philosophical school or philosophical current that it interprets, but also on what major departments and connections dominate their definition. If we use in our concept of the primacy of practice and knowledge, then the need for scientific knowledge of current security practice determines dictating limiting safety practice itself. The source of development knowledge in security practice and development of security theory is a philosophical conflict between security theory and practice, and safety practices is crucial aspect of this contradictory unity. The need for a scientific understanding of the field of security operations, and ultimately determines safety practice, this relationship is then inevitably reflected in the areas of education, the creation of different models of cognition.*

KEY WORDS: *safety: (needs, theory, practice problems, education, science, methodology, transfer)*

Potřeba vědeckých poznatků v současné bezpečnostní praxi

Výčet naléhavých úkolů, které stojí před vědeckým společenstvím bezpečnostních věd, by byl nevyhnutelně neúplný. Uvedme tedy spíše typy problémů a z nich vyplývající úkoly, které je, nebo bude žádoucí řešit na příkladu konstituování a rozvoji policejních věd, jež tvoří jednu ze základních podmnožin bezpečnostních věd (*viz schéma*).

Metodologie policejně-vědního poznání

Ucelenost, konzistentnost, koherentnost, ale především objektivní pravdivost teoretických východisek bezpečnostně-vědního poznání je sice nevyhnutelnou, ne však postačující podmínkou dosažení i jeho plnohodnotných výsledků. Jinak řečeno, k dosažení zvolených cílů jsou nevyhnutelně nejenom objektivní pravdivá východiska, ale adekvátní musí být i postupy a volby zodpovídajících nástrojů. Tyto a mnohé další problémy tvoří rozhodující oblast bezpečnostně-vědního poznání, její **metodologii**¹.

Potřeba vědeckého poznávání bezpečnostní praxe vychází ze samotného filozofického chápání vztahu teorie a praxe. Jeho vymezení je závislé nejen na filozofické škole či filozofickém proudu, který ho interpretuje, ale i na tom, jaké významné útvary a spojení dominují při jejich vymezení. Pokud v našem pojetí vycházíme z prvotnosti praxe a druhotnosti poznání, potom potřebu vědeckých poznatků v současné bezpečnostní praxi určuje, diktuje, limituje bezpečnostní praxe samotná. Zdrojem vývoje poznání v bezpečnostní praxi a vývoje bezpečnostní teorie je permanentní řešení filozofického rozporu mezi bezpečnostní teorií a praxí, přičemž bezpečnostní praxe je určující stránkou této rozporné

¹ J. Viceník, *Úvod do problematiky metodologie věd (I)*, „Organon F“ 2000, no. 2, s. 210-217.

jednoty. Potřebu a oblasti vědeckého poznávání bezpečnostních činností, tak v konečném důsledku determinuje bezpečnostní praxe².

Slovo praxe je odvozené z řeckého slova „praxis“, což znamená jednání, přeneseně i fungování, navyklou, resp. zavedenou a ověřenou činnost. V tomto smyslu se z filozofického hlediska praxe chápe nejenom jako základní způsob, kterým se realizuje přechod od subjektivního k objektivnímu, přechod ze sféry vědomí do sféry objektivního světa, ale i jako jedna z forem interakce člověka a objektivního světa, jako specificky lidská, společenská, uvědomělá, cílevědomá, účelná, smyslově-předmětná činnost, kterou se svět a okolní objektivní realita mění. Přívlastek „bezpečnostní“ znamená, že jde o praxi související s činností orgánů bezpečností bezpečnostních sborů, které realizují přesně stanovené úkoly ve věcech vnitřního pořádku a bezpečnosti státu. Bezpečnostní praxe je souhrnem bezpečnostních a jiných specifických činností těchto sborů. Je to komplex cílevědomé činnosti všech jejích složek, směřující k zabezpečení zákonem stanovených úkolů, které bezpečnostní orgány ve společnosti plní.

Pojem, klasifikace a základní znaky potřeb bezpečnostní praxe

Při vymezování, jaký má být obsah vědeckých poznatků o policejní praxi se nemůžeme uzavírat pouze do rámce policejního prostředí. Policejní praxi není možné chápat jako od okolí a vnějších podmínek izolované způsoby realizace úkolů policejní organizace, ale je třeba brát do úvahy všechny okolnosti, faktory a podmínky, které tuto činnost ovlivňují, nebo které jsou s ní v kauzální souvislosti. Policejní praxe není izolovaná od okolního světa, naopak je velmi výrazně determinovaná nejen vnitřními (objektivními nebo subjektivními) podmínkami samotného policejního prostředí (policie jako instituce a organizace), ale i podmínkami celospolečenskými (politickými, ekonomickými, sociálními, právními). Policejní praxe je závislá na celkové úrovni společenské praxe a musí nevyhnutelně vycházet z jejího vývojového stupně a to nejen vnitrosociálního, protože především v současnosti ji velmi výrazně ovlivňují i souvislosti mezinárodní³. „Policie jako státní a sociální instituce nežije ve vzduchoprázdnu, nýbrž je integrální součástí širšího kontextu společenských podmínek, které její fungování silně ovlivňují. Toto vnější prostředí se právě v posledních desetiletích změnilo, a to nejen ve vnitrostátním, ale i celoevropském

² J. Škrovánek, *K niektorým problémom vzťahu policajnej teórie a praxe*, „Policajná teória a prax“ 2004, č. 1, s. 81-82.

³ J. Holomek, *Niektoré východiska teórie a metodologie policajných vied*, „Policajná teória a prax“ 2002, č. 1, s. 11.

a dokonce i globálním měřítku. Na prahu 21. století tyto změny nejen pokračují, ale dokonce akcelerují⁴.

Pokud by policejní praxe byla zužována pouze na sféru vlastního policejního prostředí) by se mohly ztratit ze zřetele tak významné oblasti vědeckého poznání, které policejní praxi mohou zásadně limitovat, např. poznání toho, jak veřejnost svoji policii respektuje, nebo poznání potřeb související s integrací rozdílných poměrů policejních činností při vstupu do sjednocené Evropy.

Pokud chceme získávat vědecké poznatky o současné policejní praxi musíme vědět za prvé **co** a za druhé **jak** chceme zkoumat a poznávat. Všeobecně obsah vědeckého poznávání policejní praxe můžeme vymezit jako poznávání vzniku, průběhu, zániku událostí relevantních pro činnost policie, vzniku, přetrvávání a zániku informací o relevantních událostech a získávání a využívání informací o policejně relevantních událostech v procesu realizace policejních činností⁵. Na tomto místě však chceme konkrétněji naznačit, které oblasti policejní praxe jsou v současnosti prioritou vědeckého poznávání. Záměrně používáme slovo „naznačit“, protože není možné všechny detailně prezentovat. Pokoušíme se je však sdružit v základních oblastech, které v souvislosti s aktuálními úkoly policie ve standardních demokraciích a v souvislosti s rozvojem policejních věd považujeme za nejdůležitější a které nejvíce rezonují i v odborných kruzích především na Slovensku, v Česku, v Německu i v jiných zemích Evropské unie. Jde o oblasti, které nastoluje rozsáhlá vědecká diskuse o konstituování a rozvoji policejní vědy, o směřování výzkumných aktivit a řešení aktuálních problémů policejní praxe (např. na Slovensku Erneker, Holcr, Holomek, Bilský, Šimovček, v Česku Porada, Filák, Musil, Protivínský, v Německu Jaeger, Schneider, Kury a jiní).

Mezi **základní oblasti vědeckého poznávání**, které jsou pro směřování policie v současnosti a nejbližší budoucnosti nejdůležitější, je možno zařadit především:

- **vlivy globalizace na změnu forem a projevů antisociálních jevů** (s důrazem na nové formy organizovaného zločinu a mezinárodního terorismu),
- **úkoly policie související s integrací do sjednocené Evropy** – především z hlediska potřeb zabezpečování svobody, bezpečnosti a práva v evropském prostoru,
- **základní funkce, úkoly a náplň činnosti policie** – policie prošla, resp. prochází vnitřním přerodem od totalitního k demokratickému systému, od nadřazenosti a převážně represivního působení na demokraticky orientovanou službu občanovi.

⁴ J. Musil, *Policie na prahu nového tisíciletí*, „Kriminalistika“ 2003, č. 2, s. 81.

⁵ K. Holcr, R. Chalka, V. Porada, *Policejní vědy a teorie policejně-bezpečnostní činnosti*, „Bezpečnostní teorie a praxe“ 2001, č.1, s. 155.

(absentuje však detailnější rozpracování preventivních činností policie ve vztahu mezi policií a občany – vnímání policie a společnosti jako partnerů – např. možnosti implementace Community Policing apod. Chápání policejní práce jako služby občanovi se totiž nemůže zužovat jenom na uplatňování některých přístupů, jednotlivých izolovaných forem činnosti, postupů či metod, ale musí být prosazováno jako filozofie policejní činnosti, které zodpovídají i příslušné změny v strategii, strukture, obsahu policejní práce...),

- **policie jako instituce** – její organizace, restrukturalizace, hierarchická a funkční diferenciacie, specializace a dělba práce, technizace (ukazuje se nevyhnutelným skoncovat s reformami a reorganizacemi policie, které jsou uskutečňovány bez seriózní analýzy a vědeckých poznatků, cestou chyb a omylů, na základě politických nebo subjektivních rozhodnutí),
- **řízení policejní práce** (pozornost policejnímu managementu a jeho kvalitám na jednotlivých úrovních realizace policejní strategie a řídicí činnosti),
- **kritéria hodnocení (evalvace) policejní práce** – objektivnímu a spravedlivému hodnocení výsledků policejní práce musí zodpovídat vědecky spolehlivé evalvační metody (co by se mělo měřit, jak by se to mělo měřit, váha jednotlivých kritérií, jak využívat výsledky apod.),
 - **osobnost policisty a její formování** profesionální policejní etika, příprava a vzdělávání policistů, široká využitelnost nebo specializace policistů, koncepce kariérního růstu apod⁶.

Jiný, stručnější pohled na rozhodující oblasti vědeckého poznávání policejní praxe možno prezentovat podle základních hledisek určujících postavení, místo a úkoly policie v demokratické společnosti. Podle tohoto přístupu by obsah vědeckého poznávání policejní praxe měl vycházet z hlediska **politického** (poznávání a rozpracování politických aspektů fungování policie, především problematiky rovnováhy mezi identifikací policie jako nástroje státu, představovaného politickou reprezentací a policie jako služby občanovi), **občanského** (poznávání a rozpracování občanských možností kontroly policie), **organizačního** (poznávání a rozpracování organizačních principů policejní instituce jako instituce zvláštního

⁶ J. Holomek, *Niektoré východiska teorie...*, op. cit., s. 11; J. Musil, *Policie na prahu nového tisíciletí*, op. cit., s. 81; J. Erneker, *Úlohy a charakteristické znaky profesijnej činnosti policajtov*, [in:] *Profesia policajta*, Bratislava 2000, s. 2-26; K. Holcr, R. Chalka, V. Porada, *Policejní vědy...*, op. cit., s. 155; Z. Kovařík, *Problémy vztahu policistů ke službě*, Praha 2003, s. 208-209; M. Protivinský, *Policejní výzkum*, „Kriminalistika“ 2001, č. 3, s. 217-223; V. Porada, K. Holcr et al., *Policajné vedy. Úvod do teorie a metodologie*, Plzeň 2011.

byrokratického typu, veličin policejní „moci“) a hlediska **bezpečnostního** (participace policie a občanů na zabezpečování vnitřní bezpečnosti).

Jak již bylo uvedeno, sama policejní praxe určuje předměty, směry a obsahy jejího vědeckého poznávání. Jsou to ty stránky policejní praxe, které jsou nevyhnutelně potřebné k dosažení cílů a splnění úkolů policejní organizace ve společnosti. Policejní praxe nastoluje, které její potřeby (teorie i praxe) mají být předmětem jejího vědeckého poznávání. Obecněji můžeme tuto skutečnost označit jako **potřebu vědeckého poznávání potřeb policejní praxe**. Důležitým předpokladem vědeckého poznávání potřeb policejní praxe je především ujasnění si samotného pojmu „potřeby policejní praxe“.

Slovo „potřeba“ má více významů. Z pohledu našeho zájmu budeme „potřebu“ podle konkrétního kontextu chápat jako:

- stav pocíťování, v kterém je něco žádané, v kterém se dá těžko bez něčeho obejít – jako naléhavý, konkrétní požadavek něčeho (materiální věci nebo duchovní hodnoty) nevyhnutelně potřebného na určitou činnost,
- materiální věc nebo samotnou duchovní hodnotu.

Pojem „potřeba“ je především analyzovaný v odborné psychologické literatuře. Častá nejednotnost v definování základních pojmů (charakteristická nejen pro psychologii, ale i pro jiné vědní obory) se projevuje i v nejednotné terminologii vztahující se k potřebám. Existuje množství definic, v nichž i přes rozdílnosti, nacházíme společné charakteristiky. Většina autorů se shoduje v tom, že potřeba je nejvýznamnější motiv lidského chování, vyjadřující nevyhnutelnost organizmu (systému) získat něco, co mu chybí, nebo se zbavit něčeho nadbytečného, co narušuje jeho vnitřní rovnováhu nebo vnější vztahy k prostředí.

Každý systém má však jistou, individuální, sobě vlastní schopnost až po jistou hranici odolávat působení (velikosti, síle, frekvenci, době působení) deficitu, nebo přebytku něčeho. Ne každý nedostatek nebo nadbytek systém automaticky pocíťuje jako potřebu, kterou je nevyhnutelně okamžitě uspokojovat, jako problém, který je třeba okamžitě řešit. Za potřebu proto považujeme jen takovou míru nedostatku nebo nadbytku, která již neumožňuje udržet fungování systému v optimálním, rovnovážném a efektivním stavu. Jde o takovou míru aktuálně se projevujícího, resp. předpokládaného nedostatku nebo nadbytku, takovou míru nerovnováhy v systému, která již naléhavě vyžaduje její odstranění (řešení). Jinak může vyvolávat vážné problémy ve fungování systému, narušovat jeho chod, způsobovat takové reakce, které mohou vést až ke zřícení a nefunkčnosti systému.

Frustrační tolerance systému (tolerance na velikost, sílu, ale i čas působení nedostatku, resp. nadbytku, tolerance na neuspokojování potřeby), vyjadřuje odolnost konkrétního systému vůči neuspokojování potřeb, neřešení problémů, vyjadřuje schopnost systému být v jistém nedostatku nebo přebytku bez vážnějších následků ve fungování systému. Pokud tyto a další znaky aplikujeme na jakýkoliv systém obecně, můžeme konstatovat, že potřeba je pojem odvozený a vztahující se k činnosti systému, který vyjadřuje:

- nedostatek, deficit nebo nadbytek, přebytek něčeho (něčeho obecně, materiálního nebo duchovního), věc, jev, předmět, podmínka, způsob, metoda, postup), nevyhnutelného, důležitého, významného, potřebného pro chod jakéhokoli systému (člověka, organismu, objektu, přístroje, mechanismu, společenské instituce nebo organizace, celé společnosti),
- reálné pocíťování nebo anticipaci deficitu nebo přebytku,
- překročení frustrační tolerance systému na působení deficitu nebo přebytku,
- narušení rovnováhy systému, aktivní odraz působení deficitu nebo přebytku na vznik napětí, nerovnováhy v určitých konkrétních vztazích (biologických, sociálních, organizačních a jiných) mezi prvky systému,
- subjektivní (endogenní) popud nebo objektivní (exogenní) podnět na mimovolnou snahu nebo úmyslnou, uvědomělou činnost směřující k odstranění nedostatku nebo nadbytku něčeho pro fungování systému.

Potřeba reprezentuje určitou, subjektivně pocíťovanou tenzi (napětí) v důsledku vnějšího nebo vnitřního (fyziologického) podnětu. Potřeby tak vystupují jako podnět k lidské (společenské, skupinové) aktivitě, prostřednictvím které se má dosáhnout konkrétní cíl (např. vyřešení určitého řídicího problému, doplnění personálního stavu obvodního oddělení, odstranění pocitu hladu apod.). Napětí dynamizuje a usměřňuje policejní činnost a současně signalizuje odchylku od plánovaného cíle, představy, vývojové etapy apod. (např. rostoucí kriminalita vyvolává napětí mezi požadovanou úrovní bezpečnosti občanů a signalizuje potřebu řešit jejich bezpečnost).

S využitím uvedených znaků potřeb na policejní činnost, jako na činnost specifického policejně-bezpečnostního systému, který plní úkoly policejní doktríny státu na vymezeném teritoriu a v rozsahu omezeném podle zákona, je možno za pracovní považovat tuto definici potřeb policejní praxe:

Potřebami policejní praxe rozumíme bezprostřední pocíťování (nebo anticipaci) nerovnováhy a napětí v jednotlivých prvcích policejně-bezpečnostního systému, které jsou (resp. s velkou pravděpodobností se předpokládá, že mohou být) způsobené

nedostatkem nebo nadbytkem duchovních hodnot, materiálních věcí, podmínek, nebo jiných okolností nevyhnutelných pro jeho optimální fungování a rozvoj v takové míře, že narušují (resp. by mohly vyvolat) takový stav, který vyžaduje aktivity směřující k redukci nebo k odstranění nerovnováhy a napětí v tomto systému.

Avšak samotný pojem „potřeby policejní praxe“ je pojmem obecným a z hlediska jeho praktického poznávání je významově velmi široký. Uvedená definice vyjadřuje univerzální a celoplošné chápání potřeb policejní praxe, zahrnuje v sobě jak materiální, organizační a jiné věcné podmínky policejní práce, jakož i psychické a fyzické předpoklady pro úspěšnou policejní činnost těch, kteří ji organizují a řídí i těch, kteří ji bezprostředně vykonávají. Zahrnuje všechny oblasti, stránky a prvky reálného komplexního systému policejního prostředí a tím i všechny specifiky velmi různorodé a mnohodimenzionálně strukturované potřeby fungování celého systému policejního mechanismu.

Z tohoto pohledu již jenom inventarizace a klasifikace vědeckých problémů (někdejších, současně existujících, prognózovaných), souvisejících s problematikou vědeckého poznávání potřeb policejní praxe, si vyžaduje činnost nanejvýš kvalifikovanou a za účasti specialistů mnoha z různých vědních oborů i zkušených pracovníků policejní praxe. Vyžaduje samostatný a v pravém slova smyslu plnohodnotný interdisciplinární výzkum.

Je ovšem možno konstatovat, že ze široké škály všech potřeb policejní praxe by měla být prvořadá a rozhodující pozornost soustředěna na **poznávání potřeb policistů**. Nositelem potřeb policejní praxe je v konečné instanci policista – subjekt policejní praxe, který se vyznačuje schopností samostatně rozhodovat a jednat. Potřeba zde vystupuje jako identifikovaný vztah, jako reflexní napětí, jako problém, který vchází do rozhodovací sféry a stimuluje cílevědomou subjektivní aktivitu.

Potřeby policejní praxe jsou potřebami konkrétního subjektu v konkrétní časové dimenzi. Subjekty policejní praxe uvedené potřeby poznávají, identifikují a s využitím všech dostupných zdrojů informací hledají prostředky k jejich saturaci. V tomto smyslu vystupují potřeby i jako prostředek obohacování informací, kterými subjekt policejní praxe disponuje a které může využívat v rozhodovací a řídicí práci. Potřeby lidského faktoru představují tu významnou skupinu potřeb policejní praxe, která souvisí s činností, uplatňováním se a rozvojem samotných policistů – realizátorů policejně-bezpečnostních činností v konkrétních podmínkách policejního prostředí. Potřeby lidského faktoru, policistů jako subjektů, kteří policejní praxi realizují, jsou prvořadá a rozhodující přinejmenším z těchto aspektů:

- je důležité znát oba základní podsystémy potřeb policejní praxe – potřeby policisty i potřeby jeho práce, které jsou ve vzájemné interakci, dominantními z nich jsou potřeby policistů, protože základní kořeny kvalitních výsledků práce policie tkví především v poznání a uspokojování materiálních a duchovních potřeb těch, kteří policejní práci realizují,
- policejní profese je sociálním povoláním, vykonává práce a služby, jejichž předmětem jsou lidé. Zvyšující se nároky na policejní práci, na důslednější ochranu bezpečnosti občanů a jejich majetku, se současně se zvyšující citlivostí lidí na hodnocení práce policie, vyvolávají nové požadavky na realizátory policejní profese. Je nevyhnutelné nejen identifikovat, ale i saturovat potřeby, které z nich vyplývají,
- spokojenost policistů s profesí a v profesi, jejich pozitivní vztah k práci, postoje k plnění služebních povinností, optimální pracovní výkon policistů v kvalitě i kvantitě výsledků jejich služební činnosti, je velmi výrazně podmíněný účelnou harmonizací všech relevantních pracovních skutečností vedoucích k uspokojování jejich potřeb,
- objektivních, věcných potřebách, pracovních podmínkách policejní práce, o jejich harmonizaci a způsobech i možnostech jejich uspokojování v konečném důsledku rozhoduje lidský faktor.

Neexistuje jednotný a ani jediný pohled na **třídění potřeb policejní praxe**. Potřeby policejní praxe můžeme klasifikovat podle různých hledisek, úhlů pohledu, úrovní, kritérií apod. Tato hlediska mohou být uplatněna samostatně, izolovaně, nebo se mohou vzájemně překrývat. Vždy však jde o průřez (i když rozdílný) jedné a té samé věci – potřeb policejní praxe. Naznačíme hlavní druhy třídění potřeb policejní praxe, které nás z teoretického i praktického aspektu jejich vědeckého poznávání mohou nejvíce zajímat.

Potřeby policejní praxe můžeme klasifikovat podle:

- **všeobecného hlediska** na potřeby materiální (hmotné) a duchovní (nehmotné),
- **podstaty** na potřeby biologické, fyziologické, psychologické, sociální, pracovní, ekonomické (finanční), právní (legislativní), kulturní, estetické, personální, vzdělávací, vědecké (teoretické), praktické a jiné, ale i hybridní (kombinované alespoň z dvou předcházejících),
- **chování, projevení se** v systému na potřeby deterministické (za stejných podmínek a podnětů konkrétní potřeby stejně vznikají, mají stejné indikátory, formy projevů i způsoby uspokojování), stochastické (když stejným podmínkám a podnětům nezodpovídá vznik stejných potřeb, mají rozdílné indikátory i způsoby

uspokojování a uvažuje se o nich jen s jistou pravděpodobností) a náhodné (když se nedá u potřeby zjistit pravděpodobnost jejího vzniku, projevy i uspokojování jsou chaotické),

- **vývoje v čase** na potřeby statické (když se jejich projevy nemění v čase, případně se mění jenom málo) a dynamické (když vlivem různých podmínek mění potřeby svůj stav v čase, mění se jejich indikátory, projevy a tím i následky),
- **projevu v čase** na potřeby latentní (vznikají a projevují se bez zřetelných příznaků, indikátorů, skrytě až utajeně), manifestní (reálné, současné, otevřeně se projevující) nebo koncepční (budoucí),
- **vztahu k okolí** na vnější (potřeby celospolečenské, vznikající v makrospolečenské sféře a ovlivňující fungování policejně-bezpečnostního systému zvenčí) a vnitřní (vlastní potřeby policejní praxe vznikající v mikrospolečenské sféře, uvnitř samotného policejně-bezpečnostního systému a ovlivňující jeho fungování zevnitř),
- **vztahu člověka a práce**, na potřeby policejní práce, které v nejširším slova smyslu vyjadřují požadovaný obsah, náplň policejně-bezpečnostních činností (co, kde a jak třeba dělat) a pracovní podmínky (materiál, prostředky, prostory). Tato skupina potřeb policejní praxe je podsystémem věcných prvků, souhrnem objektivních, věcných potřeb policejní práce, které jsou nevyhnutelné pro optimální a efektivní realizaci policejní práce, potřeby policistů jako pracovníků, kteří vykonávají příslušné policejně-bezpečnostní činnosti. Tato skupina potřeb je podsystémem lidských prvků, vyjadřuje potřeby subjektivní, lidské, je souhrnem materiálních i duchovních potřeb, které jsou nevyhnutelné pro úspěšného realizátora policejní profese,
- **psychologického přístupu**, např. nejznámější Maslowova hierarchická teorie potřeb utříděná do systému na potřeby sebeaktualizace, potřeby úcty, uznání, prestiže, potřeby sounáležitosti a lásky, potřeby jistoty a fyziologické potřeby,
- obecných charakteristických **znaků policejní profesní činnosti** na potřeby vyplývající z vnitřní diferenciací a heterogenní struktury policejní činnosti, z mocenského aspektu, ze společenské a individuální zodpovědnosti, z možností vzniku konfliktů a ohrožení zdraví, nebo života policistů,
- **převažujícího obsahu profesní policejní činnosti** na potřeby normativní, organizační, řídicí, komunikační, interakční, stimulační, sociálně-akceptační, administrativní, osobnostního rozvoje,

- struktury společensko-profesních **pozic a rolí policistů** je možné vyčlenit potřeby demografické struktury, organizační, kooperační, interakční a kooperační, kvalifikační, neformální sféry a potřeby cílového stavu společenského systému policejní organizace,
- **druhu služby** policejní organizace, ve kterém vznikají, projevují se a ve kterém jsou i uspokojovány na potřeby kriminální, pořádkové, dopravní, hraniční nebo jiných druhů služeb policejní organizace,
- **vertikální struktury** policejní organizace na potřeby základních útvarů, okresních, krajských ředitelství apod.

Samozřejmě, potřeby policejní praxe se dají třídit i z jiných hledisek (např. podle významu a důležitosti pro fungování policejní organizace jako instituce a organizace, podle intenzity nebo frekvence jejich projevu), je však potřebné respektovat, že jednotlivá hlediska třídění potřeb policejní praxe se mohou různě spojovat a vzájemně ovlivňovat.

I přes různorodost a rozdílnost potřeb policejní praxe, existují jejich společné, základní kvalitativní nebo kvantitativní stránky. Představují základní charakteristiky, znaky potřeb, které by měl systém jejich vědeckého poznávání odhalit, správně postihnout. Představují to, co by se mělo u každé potřeby poznat, aby ji bylo možné nejen identifikovat, ale i efektivně uspokojovat – aby bylo možné stanovit správné postupy a prostředky jejich uspokojování. Poznání základních znaků potřeb policejní praxe umožňuje nejen správně identifikovat koho uspokojovat, ale i vymezit koncepcce a určit ty, kteří mají být zodpovědní za proces uspokojování, jeho řízení a realizaci.

Mezi **základní znaky potřeb** policejní praxe patří:

Podstata potřeby – její poznání umožňuje odhalení obecných a neměnných daností, určení, které jsou vlastní konkrétní poznávané potřebě. Podstata potřeby proniká a určuje všechny její vlastnosti a znaky. Neprojevuje se nikdy v čisté formě, ale vždy ve specifické a modifikované podobě, jako projekce podstaty do roviny jevu. K poznání podstaty potřeby dospíváme proto poznáváním jevů, kterými se potřeba prezentuje. Přitom při odhalování podstaty potřeby je třeba mít na zřeteli, že se může projevit bohatou škálou různých jevů. Poznání podstaty potřeby je nevyhnutelné nejen ve vztahu k jejímu vzniku, uspokojování a zániku.

Příčinnost kauzalita potřeby – jejich poznání jako znaku potřeb policejní praxe, umožňuje poznat působení souvislostí a ovlivňování věcných a lidských prvků i procesů systému policejního mechanismu danou potřebou. Umožňuje tak poznat jednak příčinu existence potřeby ale i následky, které působení příslušné potřeby vyvolávají.

Vzájemná závislost – podmíněnost potřeb odráží objektivní fakt, že každá z potřeb policejní praxe je v relativně stálé nebo proměnlivé, nahodilé podmíněnosti s jinými potřebami policejní praxe. Vznik, existence, uspokojování a zánik jedné nebo skupiny potřeb je v souvislosti s jinými potřebami a může podmiňovat vznik, existenci, uspokojování jiné, nebo jiných potřeb. Poznání vzájemné podmíněnosti potřeb policejní praxe umožňuje předpokládat existenci nových potřeb a připravit se na jejich uspokojování.

Předmětnost potřeby – vyjadřuje vztah k cílovým objektům, označuje předmět, nebo předměty, jev nebo jevy (materiální nebo duchovní podstaty), které vedou k uspokojování dané potřeby. Poznání předmětnosti potřeb není přímočaré a tak jednoduché, jak by se na první pohled zdálo (např. potřeba zvýšení objasňenosti trestní činnosti vyžaduje uplatnění ne jednoho ale celé řady prostředků jejího uspokojení). Je to složitý proces, ve kterém se hledají prostředky, předměty, formy, metody a podmínky uspokojení potřeby.

Adresnost potřeby – zase vyjadřuje koho, resp. čeho se potřeba týká, přičemž se rozlišují dvě stránky adresnosti. Na základě poznání charakteru a druhu potřeby je potřebné určit kdo, resp. co je subjekt a objekt uspokojování potřeby. V procesu uspokojování potřeb policejní praxe musí být jasně vymezená kompetentnost subjektů zodpovědných za tento proces a přesně určené i objekty uspokojování, aby vynaložené úsilí i prostředky našly konkrétního adresáta a neminuly se předpokládaným účinkem.

Indikátor potřeby – je ukazovatelem, na základě kterého můžeme poznat, identifikovat určitou potřebu. Vyjadřuje jev, stav nebo jinou okolnost, která je zpravidla úzce spjata se vznikáním nebo s existencí příslušné potřeby. Je třeba však mít na zřeteli, že jedna potřeba může mít více indikátorů a jeden indikátor může být spjatý s více potřebami. Složitě a mnohotvárně potřeby policejní praxe mají i různé indikátory jejich existence.

Reálnost potřeby – je znakem, jehož poznání umožňuje odhalit dva aspekty reálnosti potřeby. Za první – reálnost jako skutečnou existenci projevu potřeby, zda se reálně ve skutečnosti projevuje, zda objektivně existuje a není jenom „pseudopotřebou“ (např. zda potřeba vyššího počtu policistů vyplývá z objektivně se projevujících nových úkolů, obsahu a nároků policejně-bezpečnostních činností, nebo je jen subjektivním požadavkem řídicích pracovníků). Za druhé – reálnost jako možnost uspokojení dané potřeby, zda vůbec existují objektivní a subjektivní možnosti potřeby, nebo potřeby uspokojit, nebo co je třeba udělat pro to, jaké předpoklady a podmínky vytvořit, aby uspokojení potřeby bylo možné.

Významnost potřeby – určuje její postavení mezi potřebami policejní praxe. Vyjadřuje jistou hierarchii v složitém systému potřeb policejní praxe, ze které vyplývá, jak významně daná

potřeba působí na fungování celého systému policejní práce a jaké následky může mít, pokud by nebyla včas uspokojována. Poznání významnosti potřeby je východiskem pro postupnost a naléhavost řešení nerovnovážného stavu v systému, který existence způsobuje.

Stálost potřeby – vyjadřuje dobu resp. četnost projevení se potřeby v příslušné oblasti profesní policejní činnosti, zda vzniká cyklicky, pravidelně, nebo nepravidelně, pokud vznikla, zda trvá nepřetržitě nebo v určitých intervalech.

Intenzita potřeby – zase vyjadřuje sílu jejího působení na jednotlivé prvky systému policejního mechanismu. Tak jako každý systém policejních činností má hranice své stability, má jistou míru frustrační odolnosti na sílu i dobu působení jednotlivých potřeb, proto i tyto znaky je velmi důležité při poznávání potřeb odhalovat a kvantifikovat.

Potřeby jsou složitě strukturované a nesmírně nejednoznačný fenomén. Z teoretického hlediska se k procesu poznávání potřeb váží především tři následující základní přístupy. Za první **psychologický**, využívající známé teorie potřeb a motivace lidského jednání a chování, včetně teoreticko-metodologických východisek jejich zkoumání a standardizovaných psychologických technik zjišťování potřeb nebo jejich uspokojování. Ve vhodné excerpti, modifikaci a systemizaci umožňuje takovýto přístup komparační konfrontaci potřeb policejní praxe s potřebami policistů, tj. posuzování potřeb policejní praxe podle schématu subjektivních potřeb vykonavatelů policejní praxe. Za druhé **sociologický** (správněji sociálně-psychologický), využívající teorii pracovní spokojenosti, který pracovní spokojenost chápe jako souhrnný postoj, vyjadřující vztah jedince k práci, jeho spokojenost v práci i s prací a je tedy jednoznačně i ukazovatelem uspokojování potřeb souvisejících s prací i jejím vykonavatelem. Vycházíme z toho, že míru pracovní spokojenosti policisty ovlivňuje více faktorů, k nimž patří i míra jeho uspokojení s potřebami profesní policejní činnosti i míra uspokojení s jeho individuálními, subjektivními potřebami. Za třetí **profesiografický**, ve kterém je využitelná jak objektivní profesiogram – forma systemizace získávání a analýzy záměrných pozorování, měření a klasifikace pracovních skutečností, apod. všech faktorů i podmínek determinujících vykonávání profesní policejní činnosti, kterou je možné expertními posuzovateli podle vypracovaných schémat pozorování odhalit objektivní charakteristiky potřeb policejní praxe, jakož i subjektivní profesiografie, která příslušnými technikami umožňuje získat výpovědi policistů působících v profesní policejní činnosti subjektivních charakteristikách potřeb policejní praxe.

Ať jde o jakékoliv potřeby policejní praxe, všechny jsou konec-konců indikované, pocítované, redukováné a uspokojované lidským faktorem policejně-bezpečnostního systému. Vždy, větší či menší měrou ovlivňují osobnost policisty, jeho motivaci, hodnotovou orientaci,

vůli, zaměřenost, spokojenost v práci i spokojenost s prací, jeho jednání a chování apod. Pociťování i uspokojování potřeb policejní praxe energizuje takové výrazné znaky a změny psychiky realizátorů profesní policejní činnosti, které policisté projevují navenek ve svém jednání a jsou tedy objektivně sledovatelné a policisté je dokážou subjektivně vyjádřit i ohodnotit.

Z uvedeného vyplývá, že **indikátory** pro poznávání potřeb policejní praxe jsou především **věcný obsah** (např. potřeba personálního doplnění konkrétního organizačního prvku Policejního sboru, potřeba zvyšování kvalifikace policejních manažerů apod.) a **úroveň napětí**, které vzniká mezi objektivním stavem určité sféry policejní organizace a požadavky, které si vyžaduje jejich optimální fungování a vývoj.

Při poznávání potřeb policejní praxe má proto empirická rovina (ať již předvědeckého nebo vědeckého) poznání, neobyčejně významné místo. Na empirické rovině se sbírají a klasifikují vědecká fakta o jednotlivých potřebách policejní praxe, analyzuje a poukazuje se na stav a dynamiku zkoumaných potřeb policejní praxe. Empirickými nástroji a technikami (pozorováním, měřením, dotazníky, experimenty, empirickými porovnáváními, empirickými analýzami atd.) ověřují vědecké hypotézy o vzniku, působení a uspokojování potřeb policejní praxe, prověřuje se vědecká a společenská efektivnost vytvořených teorií o potřebách policejní praxe a uskutečňuje se řada jiných specifických úkolů.

Uvedená tvrzení o poznávání potřeb policejní praxe je možno stručně shrnout do následujících tezí:

1. Potřeby jsou momentem policejní praxe, jsou její organickou součástí. Potřebu vědeckého poznávání nastoluje samotná policejní praxe. Pokud je potřeba poznání nastolená policejní praxí, potom policejní praxe a její potřeby musí být též cílem poznání⁷. Potřeby policejní praxe obecně vyjadřují rozpor mezi požadavky vnitřní bezpečnosti (bezpečnosti občanů a jejich majetku) a mezi úrovní jejich uspokojování prostřednictvím činnosti subjektů policie jako instituce.
2. Objekty poznávání potřeb policejní praxe jsou v podstatě nevyčerpatelné, a proto je možno hovořit o jejich typech. K takovýmto typům v současnosti patří především:
 - proces transformace evropských a vnitrosociálních potřeb (potřeb bezpečnosti) do struktur Policejního sboru a jeho činností,
 - potřeby fungování Policejního sboru (jako sociální instituce a organizace) se zaměřením na jeho rozhodující strukturální prvky,

⁷ J. Škrovánek, *K niektorým problémom vzťahu...*, op. cit., s. 81-82.

- potřeby osobnosti subjektů policejní praxe, které je možné výzkumně identifikovat v chování a jednání nositelů policejně-profesních rolí, prostřednictvím jejich hodnocení a sebehodnocení,
 - potřeby občana, jako „zákazníka“ policie a vzájemné spolupráce občana a policie.
3. Metodiku poznávací činnosti bezprostředně ovlivňuje skutečnost, že nejsou zjišťovány samotné potřeby, ale jejich znaky a formy, kterými se tyto potřeby projevují v konkrétních nebo latentních činnostech Policejního sboru. Protože tyto potřeby jsou určitým výsledkem reagování policejní organizace na bezpečnostní situaci, jsou registrovatelné a identifikovatelné v reálných profesních činnostech, ve verbálních i neverbálních komunikačních projevech lidí a v procesech fungování všech policejních struktur. V reálném fungování policejní organizace však mohou řídicí subjekty formulovat takové potřeby anebo požadavky, které nejsou reálné a systémové. Je potřebné, aby metodika poznávací činnosti umožnila diferencovat potřeby, jejichž poznání optimalizuje celkový vývoj policejních činností.
4. Potřeby policejní praxe vždy představují hierarchicky strukturovaný systém, ve kterém fungují složité a rozporné vazby. Tyto skutečnosti objektivně vyžadují plně využívat metodický potenciál systémového přístupu. Každá potřeba policejní praxe má procesuální charakter, vzniká, vyvíjí se, je uspokojována, ale též může odumírat, i když nebyla uspokojena. Vznik a uspokojování těchto potřeb je systémovým procesem, který je ovlivňovaný jak subjekty policejní praxe, tak i prostředím, ve kterém se realizuje. Protože každá potřeba policejní praxe a její uspokojování vystupují jako systém, je nevyhnutelné v metodice aplikovat systémový přístup, vzájemné vazby potřeb a jejich subjekto-objektovou dimenzi. Každá potřeba funguje v množství různých vztahů a získává tak polyfunkční charakter. Obecně systémový přístup předpokládá strukturální analýzu celostních objektů, poznávání jejich geneze a funkcí, což umožňuje realizovat prognózy vlastností objektu a tendencí jeho pohybu.

Úlohou vědeckého poznávání je sloužit policejní praxi samotné. Pokud má vědecké poznání plnit tuto úlohu, musí se rezolutně eliminovat všechny prvky dogmatizmu nebo praktikizmu stále se ještě projevující u některých našich policejních „odborníků“. Praktikizmus i dogmatizmus deformují dynamický vztah mezi poznáním a praxí, teorií

a zkušeností a jsou objektivně škodlivé nejen pro policejní teorii, ale především pro policejní praxi samotnou⁸.

Od plnohodnotného vědeckého poznání se také očekává, že nebude uspokojovat pouze potřeby současné policejní praxe, ale rovněž i potřeby praxe, které mohou vyvstat v bližší anebo vzdálenější budoucnosti. Přijímání závažnějších rozhodnutí a opatření až ve chvíli, kdy byly problémy se vši naléhavostí nastoleny již samotnou policejní praxí, potom nutí konat v časové tísní a nejednou i v situacích, kdy volba optimálních řešení již byla promarněna a nezbývá než volit „menší zlo“. Vědecké poznání by tedy mělo možné (lépe pravděpodobné) policejně-praktické problémy a potřeby anticipovat a poskytovat jejich variantní řešení či uspokojování.

Závěr

Ze obdobně platného schématu uvedeného vztahu teorie, praxe a vzdělávání aplikovaného na oblasti konstituování bezpečnostních věd jsme na příkladu věd policejních vlastně naznačili (formou logického vyplývání) i výčet naléhavých úkolů, které stojí před vědeckým společenstvím bezpečnostních věd, které by byly bez uplatnění systémového přístupu nevyhnutelně neúplné. Uvedli jsme jen vybrané otázky vztahu mezi policejními vědami, tedy mezi teoretickými a metodologickými problémy policejních věd a policejní praxí, tedy praktickými problémy policejních věd, které můžeme souhrnně nazvat: Problémy a úkoly vědecko-praktickými. Po zvládnutí tohoto kroku můžeme postupovat dále při studiu problémů mezi bezpečnostní vědou a bezpečnostním vzděláváním nebo mezi bezpečnostní praxí a vzděláváním.

LITERATÚRA:

1. Erneker J., *Úlohy a charakteristické znky profesijnej činnosti policajtov*, [in:] *Profesia policajta*, Bratislava 2000.
2. Holcr K., Chalka R., Porada V., *Policejní vědy a teorie policejně-bezpečnostní činnosti*, „Bezpečnostní teorie a praxe“ 2001, č.1.
3. Holomek J., *Niektoré východiska teorie a metodologie policejnych vied*, „Policajná teória a prax“ 2002, č. 1.
4. Kovařík Z., *Problémy vztahu policistů ke službě*, Praha 2003.
5. Musil J., *Polície na prahu nového tisíciletí*, „Kriminalistika“ 2003, č. 2.
6. Porada V., Holcr K. et al., *Policajné vedy. Úvod do teorie a metodologie*, Plzeň 2011.
7. Protivinský M., *Policejní výzkum*, „Kriminalistika“ 2001, č. 3.
8. Škrovánek J., *K niektorým problémom vzťahu policajnej teorie a praxe*, „Policajná teória a prax“ 2004, č. 1.
9. Viceník J., *Úvod do problematiky metodologie vied (I)*, „Organon F“ 2000, no. 2.

⁸ Ibidem.